

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ В ЕНЕРГЕТИЦІ

доц. **Кислий В.М.**
Сумський державний університет (Україна)

В ринковій економіці можна виділити три принципово різних підходи до ціноутворення на енергію:

- 1) на основі визначення рівня понесених витрат;
- 2) на основі узгодження попиту та пропозиції на енергію;
- 3) на основі формування раціональних пропорцій у цінах на основні взаємозамінні енергоносії.

Найбільшого поширення в світовій практиці набуло використання першого підходу, що базується на визначенні рівня витрат, пов'язаних з виробництвом, передачею та розподілом енергії. Існують різні методи ціноутворення на основі витрат: ціноутворення на основі граничних витрат; ціноутворення за принципом «витрати плюс надбавка» (cost plus); ціноутворення на основі норми прибутку (rate of return).

Єднає ці методи однаковий підхід до формування вартості енергії, згідно з яким вартість енергії формується на основі урахування постійних та змінних елементів витрат. До постійних витрат відносять капітальні витрати (включаючи проценти по кредитах), окремі витрати кадрового забезпечення, витрати технічного обслуговування та деякі інші витрати. Змінні витрати виникають тільки в процесі генерування, передачі та розподілу енергії. До них відносять витрати на паливо (включаючи транспортні витрати), витрати на підготовку виробництва та технічне обслуговування.

Метод ціноутворення на основі граничних витрат виробництва енергії базується на обчисленні необхідних витрат на відповідний плановий період (5-10 років) і на розподілі цих витрат на весь термін використання. Згідно з цим методом не існує відмінностей між вже існуючими та новими споживачами, позаяк з усіх них стягується однакова плата за однакове споживання. Це є економічно доцільним, тому, що безпосередньо дозволяє споживачам відчути момент подорожчання енергії. Однак, споживачі з низькою еластичністю попиту можуть не завжди вчасно реагувати на подорожчання і продовжувати споживати енергію на тому ж рівні.

Метод ціноутворення за принципом «витрати плюс надбавка» (cost plus), передбачає послідовне визначення всіх витрат енергетичної компанії та величини прибутку, якій потрібен для здійснення поточної діяльності підприємства та його розвитку. Встановлення обсягу необхідних коштів проводиться на основі унормованого переліку витрат, які відносяться на собівартість, та витрат, що враховуються при обчисленні необхідного балансового прибутку. Цей метод застосовується зараз в Україні при ціноутворенні на електричну та теплову енергію. Істотною хибою цього підходу є те, що енергетичним компаніям гарантується компенсація всіх продуктивних витрат, незалежно від їх ефективності, що призводить до відсутності стимулів відносно здешевлення виробництва, передавання і постачання енергії та її заощадження.

Принциповою відмінністю методу ціноутворення на основі норми прибутку (rate of return) є те, що ціни на енергію визначаються на базі встановленої норми прибутку відносно величини основного (зв'язаного) капіталу компанії, а не відносно рівня сумарних витрат як за іншими методами. У стабільній ринковій економіці цей норматив може прийматися в діапазоні 10-15% і по суті повинен дорівнювати середній нормі прибутку на капітал, вкладений у промисловість. В сучасних умовах більшість органів, що регулюють тарифи на енергію використовують як базу ціноутворення оцінку інвестованого капіталу по первісній вартості.

Другий підхід до визначення цін на енергію базується на узгодженні попиту та пропозиції. Як відомо, цей процес носить динамічний характер в зв'язку зі зміною в часі попиту на енергію і обсягів її пропозиції. На коливання сукупного попиту на енергію

значною мірою впливають природні фактори: час доби, пора року, погодні умови тощо. Обсяг пропозиції енергії визначається технічними та організаційними аспектами енергопостачання. Баланс попиту і пропозиції може впливати на ціни в галузі в такий спосіб. Якщо є надлишки потужності та енергії, то енергосистемі вигідно піти на деяке зниження цін на енергію з метою розширення ринків збуту і збільшення за рахунок цього маси прибутку. При дефіциті потужності та енергії енергосистема буде прагнути до підвищення цін, стримувати попит і накопичувати гроші на свій розвиток. На наш погляд, можливості застосування такого підходу в Україні дуже обмежені, тому, що в більшості регіонів спостерігається постійна нестача енергії, що за умови монопольного положення енергосистем і відсутності жорсткого їх регулювання призводить лише до збільшення цін без необхідного розвитку потужностей.

Третій підхід до обґрунтування рівня цін на енергію пов'язаний з формуванням раціональних пропорцій у цінах на основні взаємозамінні енергоносії: вугілля, природний газ, нафту (мазут), електричну і теплову енергію. Розробка співвідношень цін на енергоносії є задачею державної важливості. Саме третій підхід є найбільш прийнятним в умовах України. Водночас даний підхід потребує проведення відповідних досліджень в області прогнозування динаміки цін на енергоносії, можливої зміни структури їх споживання (і відповідних витрат з техніко-технологічного переозброєння галузі), можливої зміни питомої ваги паливної складової в собівартості і, у кінцевому рахунку, зміни самої собівартості енергії. Цей підхід до формування цін на енергію в умовах нестабільної економіки потребує серйозної проробки і поетапної реалізації.

Кислий, В.М. Особливості ціноутворення в енергетиці [Текст] / В.М. Кислий // Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 6-8 травня 2014 р.: у 2-х т. / За заг. ред.: О.В. Прокопенко, О.В. Люльова. - Суми : СумДУ, 2014. - Т.1. - С. 171-172.